

ARCHEOLOGISCH VOORONDERZOEK TER HOOGTE VAN HET LAAR TE AARTSELAAR (PROVINCIE ANTWERPEN)

NOTA

DEEL 2 PROGRAMMA VAN MAATREGELEN

ABO Archeologische Rapporten 2532

Rapport opgemaakt door: Amke Juchtmans

Kontichsesteenweg 38

2630 Aartselaar

Projectcode:

Intern: 41196

AOE: 2025I62

COLOFON

Titel

Nota

Laar te Aartselaar (provincie Antwerpen)

Auteurs

Amke Juchtmans

Projectnummer

- Intern: 41196
- Agentschap Onroerend Erfgoed: 2024F335 (Archeologienota)
- Agentschap Onroerend Erfgoed: 2025I62 (Proefsleuven- en proefputtenonderzoek)

Plaats en datum

Aartselaar, februari 2026

Reeks en nummer

ABO archeologische rapporten 2532

ISSN 2406-3940

RAPPORTFICHE

Versies		
Versie	Datum	Status
v0	18/12/2025	Interne draft
v1	19/12/2025	Externe draft
v2	9/01/2026	Externe draft
v3	23/03/2026	Definitieve versie

Projectteam	
<i>Functie</i>	<i>Naam</i>
Projectleider	Amke Juchtmans
Business Unit Manager	Sam Hertsens
Kwaliteitscontrole	Jan Coenaerts
General Director	Patrick Hambach

INHOUD

1	Impactbepaling en gemotiveerd advies.....	6
2	Maatregelen tot behoud <i>in situ</i> (indien van toepassing).....	9
2.1	Motivering.....	9
2.2	Maatregelen tot behoud in situ	9
3	Vlakdekkende opgraving	12
3.1	Afbakening van het onderzoeksgebied en impactbepaling van de werken	12
3.2	Fasering	14
3.3	Doel en onderzoeksvragen.....	15
3.4	Onderzoeksstrategie en methodologie.....	16
4	Kwaliteitscontrole en ondertekening	27

LIJST VAN FIGUREN

Figuur 1: Overzicht van het advies tot vervolgonderzoek (ABO nv 2026)	7
Figuur 2: Impact van de geplande werken (dieptes excl. buffer) (ABO nv 2026)	8
Figuur 3: Zone bewaring in situ indien van toepassing.....	11
Figuur 4: Overzicht van het advies tot vervolgonderzoek (ABO nv 2025	13
Figuur 5: Voorgestelde fasering o.b.v. de gegevens verstrekt door de opdrachtgever, weergegeven op de meest recente luchtfoto	14
Figuur 6: Indicatie van de verschillende zones binnen het onderzoeksgebied (ABO nv 2026)	17

1 IMPACTBEPALING EN GEMOTIVEERD ADVIES

De resultaten van het proefsleuven- en proefputtenonderzoek ter hoogte van het Laar te Aartselaar wees uit dat er zich archeologisch potentieel bevindt binnen het onderzoeksgebied. Daarbij werden een gracht en diverse (afval)kuilen, paalkuilen, muurresten en inhumatiegraven aangetroffen; die onder meer kunnen gelinkt worden aan de historische bebouwing en het voormalige kerkhof rondom de Sint-Leonarduskerk.

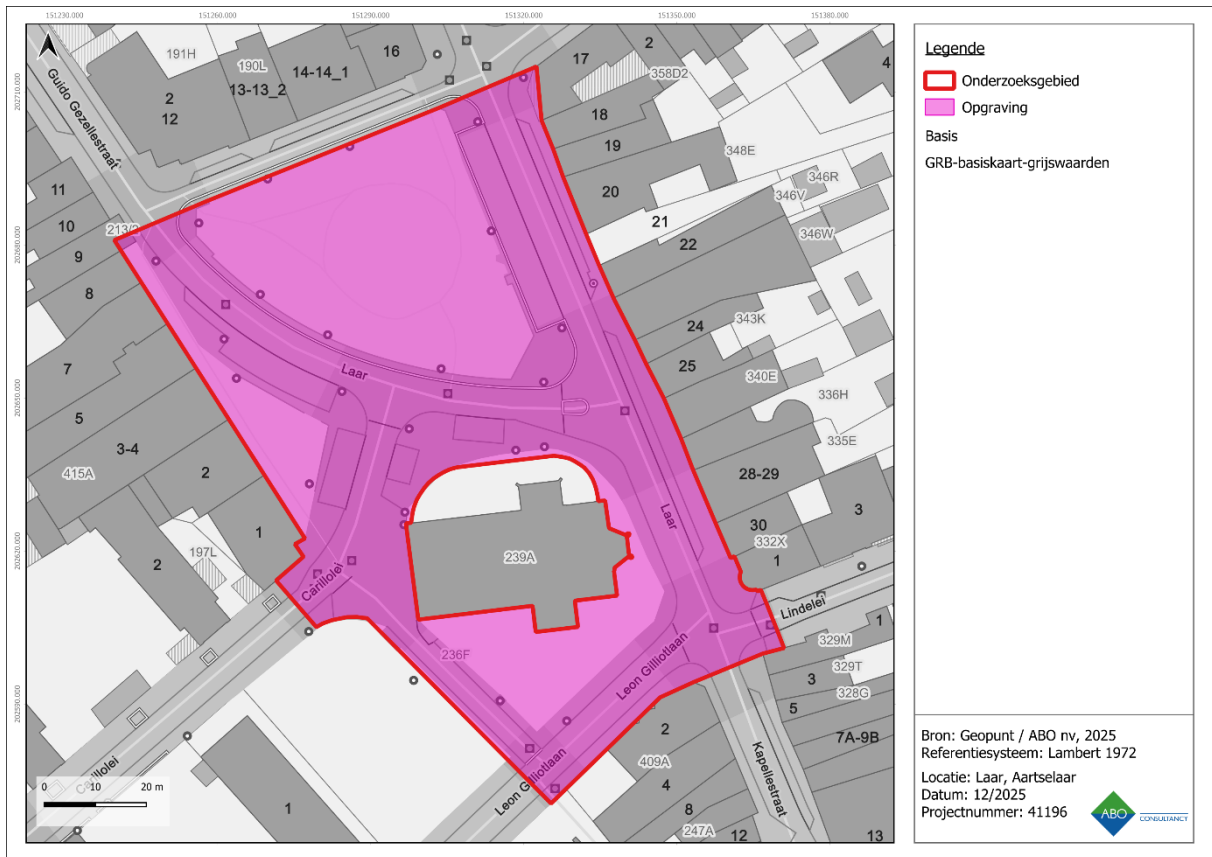
De muurresten die werden aangetroffen in het westen van het Laar (WP1) kunnen gelinkt worden aan de bebouwing te zien op de Atlas der Buurtwegen (ca. 1840), de topografische kaart Vandermaelen (1846-1854) en de Popkaart (1867-1871 in deze regio) en konden op basis van de aangetroffen baksteenformaten voorlopig tussen de 16de en 18de eeuw worden geplaatst. De diepte van het archeologisch vlak werd in deze zone vastgesteld op ca. 41 cm-mv.

De geschiedenis van deze kerk gaat minstens terug tot 1307, toen het nog om een eenvoudige met stro overdekte kapel toegewijd aan de Heilige Drievuldigheid en de Heilige Maagd Maria ging. In de loop der eeuwen werd de kerk diverse malen herbouwd en vergroot. Op basis van historische bronnen en kaarten kan de 18de tot 20ste-eeuwse uitbreiding van het kerkhof ten noorden van de kerk gesitueerd worden, ter hoogte van het huidige park op het Laar. De exacte locatie van de oudere voorloper ervan is niet gekend, maar zou ten zuidwesten van de kerk gelokaliseerd zijn. De graven die werden aangetroffen tijdens het vooronderzoek kunnen hieraan gelinkt worden. De skeletale resten lijken daarbij in vrij goede staat van bewaring, bij één graf lijkt het lichaam zelfs nog niet (volledig) geskeletteerd. Concreet kunnen er 18 sporen in verband worden gebracht met het historische kerkhof. Daar geen enkel graf zich volledig binnen de afbakening van de werkput bevond, werden deze in overleg met het Agentschap Onroerend Erfgoed geregistreerd, maar niet verder opgegraven binnen de fase van het vooronderzoek, en kon er bijgevolg ook nog geen exacte datering worden toegekend aan de resten. De diepte van het archeologisch vlak binnen deze kerkhofzone werd vastgesteld tussen de 78 en 100 cm-mv (WP2), 83 en 98 cm-mv (WP3) en 73 en 115 cm-mv (WP4). Dit dikte van het heterogene, vaak verrommelde kerkhofpakket kon op één locatie vastgesteld worden op ca. 156 cm.

Daarnaast werden er ook een heel aantal kuilen en een grote gracht aangetroffen ter hoogte van het park op het Laar (WP5 t.e.m. 9). Een aantal van de kuilen kunnen specifieker geïdentificeerd worden als afvalkuil, paalkuil of waterkuil. Op basis van het vooronderzoek konden er echter geen plattegronden worden vastgesteld. Slechts enkele van deze sporen bevatten vondsten die een datering mogelijk maakten. Op basis daarvan konden enkele kuilen in de periode tussen de late middeleeuwen en begin 20ste eeuw geplaatst worden. De sporen bevonden zich tussen de 70 (WP9) à 90 cm-mv (WP6).

Daar de geplande werken in deze zones ca. 60 tot 100 cm-mv, en plaatselijk zelfs tot 387 cm-mv, reiken, is er dan ook **nergens voldoende buffer aanwezig** (+ ca. 50 cm) tussen de geplande werken en de aangetroffen archeologische resten (Figuur 2). **Het archeologisch bodemarchief**

wordt dan ook bedreigd, wat verder onderzoek over het gehele onderzoeksgebied (8.392,23 m²) in de vorm van een **archeologische opgraving** noodzakelijk maakt. Indien tijdens het verder onderzoek zou blijken dat een deel van de archeologische resten (zoals bvb. een deel van de inhumatiegraven) zich dieper dan de geplande werken op deze locatie + buffer van 50 cm bevindt, kan er plaatselijk overgegaan worden tot een bewaring *in situ*. Dit geldt eveneens voor het hele onderzoeksgebied en wordt in het volgende hoofdstuk verder toegelicht.

Figuur 1: Overzicht van het advies tot vervolgonderzoek (ABO nv 2026)

Figuur 2: Impact van de geplande werken (dieptes excl. buffer) (ABO nv 2026)

2 MAATREGELEN TOT BEHOUD *IN SITU* (INDIEN VAN TOEPASSING)

2.1 MOTIVERING

Daar de exacte dikte van het kerkhofpakket nog niet overal kon vastgesteld worden en gezien de mogelijke lange ingebruikname van het kerkhof en naar analogie met vergelijkbare contexten de mogelijkheid bestaat dat de inhumatiegraven zich op verschillende niveaus bevinden, bestaat de kans dat een deel van de archeologische resten zich op een diepte bevindt die dieper gaat dan de geplande werken (40 tot 100 cm-mv, plaatselijk tot 387 cm-mv) + buffer van 50 cm. In desbetreffend geval kan, conform de uitgangspunten van de Code van Goede Praktijk waarin behoud *in situ* als voorkeursscenario wordt vooropgesteld, plaatselijk overgegaan worden tot behoud *in situ*, en dienen de resten niet verder opgegraven te worden aangezien deze niet bedreigd worden door de geplande werken. Deze regel geldt voor het gehele onderzoeksgebied, maar is voornamelijk gericht op de zone van het historische kerkhof, rondom de Sint-Leonarduskerk.

2.2 MAATREGELEN TOT BEHOUD *IN SITU*

Voorafgaand aan de start van de werken wordt een vergadering met de initiatiefnemer, uitvoerende erkend archeoloog en de aannemer georganiseerd waarbij de werken en de mogelijke maatregelen tot behoud *in situ* worden toegelicht.

Volgens de CGP v4¹ moet het Programma van Maatregelen voor behoud *in situ* volgende elementen bevatten:

1. *De afbakening, zowel in omvang als in diepte, van de zone die in situ zal behouden worden, met motivering. De tekstuele beschrijving gaat vergezeld van plannen en doorsnedes.*

Er zal overgegaan worden tot behoud *in situ* maatregelen indien de archeologische resten zich op een diepte bevinden die dieper is dan de geplande werken (40 tot 100 cm-mv, plaatselijk tot 387 cm-mv) + buffer van 50 cm. Dit geldt voor het gehele onderzoeksgebied.

Daar de exacte dikte van het kerkhofpakket nog niet overal kon vastgesteld worden en gezien de mogelijke lange ingebruikname van het kerkhof en naar analogie met vergelijkbare contexten de mogelijkheid bestaat immers de kans dat de inhumatiegraven zich op verschillende niveaus bevinden, en een deel van de archeologische resten zich op een diepte bevindt die dieper gaat dan de geplande werken (+ buffer). Aangezien de resten in dit geval niet bedreigd worden door de geplande werken, kan er overgegaan worden tot behoud *in situ* maatregelen.

Het plan met de geplande verstoringdieptes wordt weergegeven op **Figuur 2**.

---

¹ https://www.onroerendergoed.be/sites/default/files/2019-03/CGP_V4_geen_TC_20190322.pdf (Geraadpleegd op 9/02/2026) (CGP, v4, p. 133).

- 2. De strategie voor het behoud in situ: horizontale en verticale aanpassing (inplanting, omvang, diepte) van de bouwplannen ten aanzien van de initiële plannen. De tekstuele beschrijving gaat vergezeld van plannen en doorsnedes, in het bijzonder de aangepaste bouw- en inrichtingsplannen.*

Er is geen specifieke strategie voor het behoud *in situ*. Er is geen horizontale en verticale aanpassing (inplanting, omvang, diepte) van de bouwplannen ten aanzien van de initiële plannen nodig, aangezien er gepaste maatregelen zullen getroffen worden tijdens het archeologisch onderzoek (zie verder) om voldoende buffer tussen de archeologische resten en de geplande bodemingrepen te voorzien.

- 3. De technische vereisten aan de uitvoeringswijze: aan te wenden methoden, technieken en materialen. De tekstuele beschrijving gaat zo nodig vergezeld van technische specificaties, plannen en doorsnedes.*

Indien er geoordeeld wordt dat er maatregelen tot behoud *in situ* dienen te worden uitgevoerd omdat de archeologische resten zich plaatselijk dieper bevinden dan de geplande werken (incl. buffer), kan er overgegaan worden tot het afdekken van de resten met geotextiel en een beschermende ophogingslaag, met als doel de onderliggende sporen *in situ* te bewaren en te voorzien van bescherming. In dit geval dient er, onder begeleiding van een erkend archeoloog, een 30 cm dikke buffer van stabilisé of zand te worden aangebracht om sporen of structuren af te dekken en zodoende te beschermen tegen de geplande ingrepen.

- 4. Indien van toepassing: de fasering van de uitvoering, met afbakening van de fases in omvang en diepte. De tekstuele beschrijving gaat vergezeld van plannen en doorsnedes.*

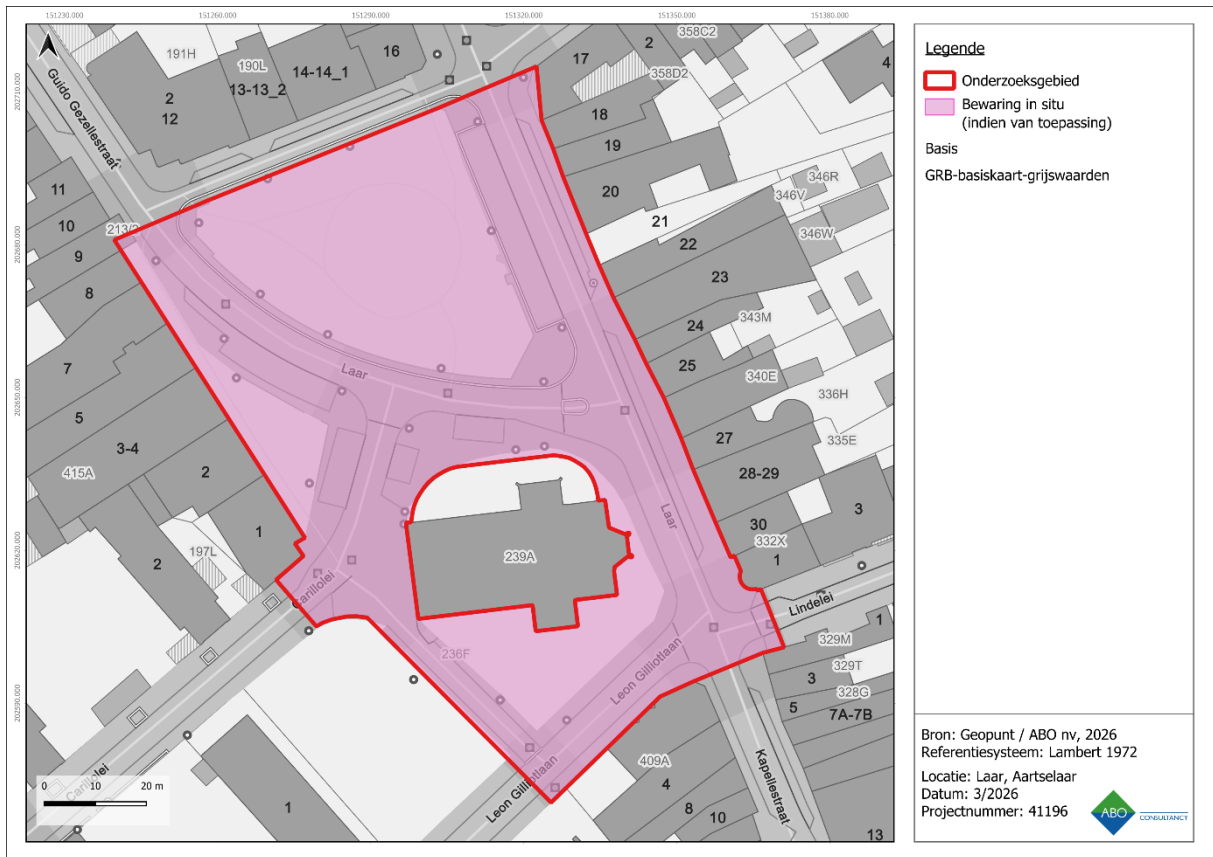
De werken worden gefaseerd uitgevoerd (zie 3.2 **Fasering**). De eventueel noodzakelijke maatregelen tot behoud *in situ* zijn van toepassing op alle fasen van het onderzoek.

- 5. Een tekstuele beschrijving van de noodzakelijke competenties waarover de uitvoerder dient te beschikken. Dit kan zowel de aannemer als een archeoloog betreffen.*

Het aanbrengen van geotextiel en een beschermende ophogingslaag (stabilisé of zand) gebeurt door de aannemer die belast is met de werken. Dit gebeurt op aangeven van en onder begeleiding van een erkend archeoloog.

- 6. Een tekstuele beschrijving van risicofactoren bij de uitvoering, met inbegrip van te ondernemen handelingen om deze te vermijden.*

Er zijn geen risico's bij de uitvoering van de geplande werken.

Figuur 3: Zone bewaring in situ indien van toepassing

3 VLAKDEKKENDE OPGRAVING

3.1 AFBAKENING VAN HET ONDERZOEKSGBIED EN IMPACTBEPALING VAN DE WERKEN

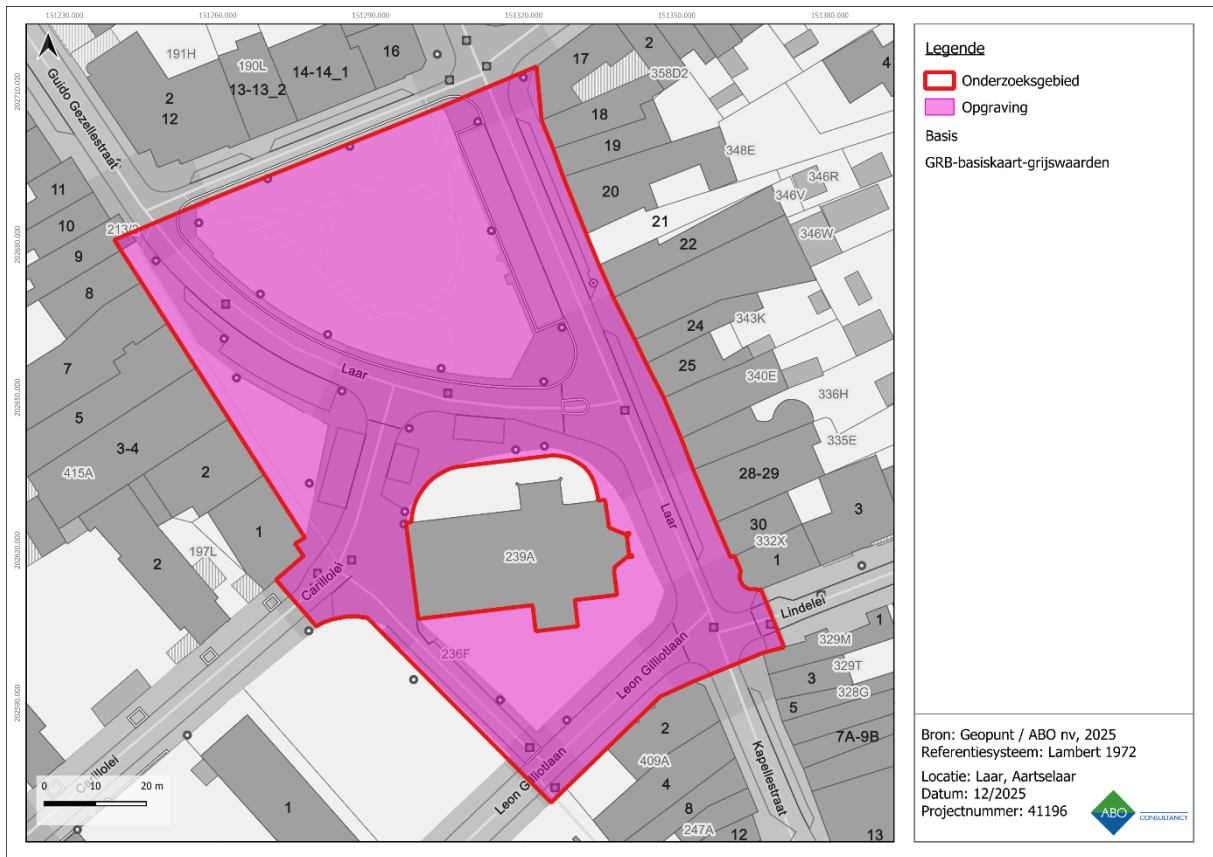
De geplande werkzaamheden, bestaande uit de opbraak van een deel van de bestaande leidingen, de aanleg van een gescheiden rioleringsstelsel, en de heraanleg van de wegenis, trottoirs (Figuur 2) en bijhorende groenzones, vormen een bedreiging voor het archeologisch bodemarchief ter hoogte van het Laar te Aartselaar. De geplande verstoringsdieptes bedragen daarbij ca. 40 cm voor de heraanleg van de trottoirs in betonstraatsteen en bitumineuze verharding; ca. 60 cm-mv voor de heraanleg van de wegenis in cementbeton en bitumineuze verharding en de heraanleg van de groenzones met inbegrip van het park ter hoogte van het Laar; en ca. 60 tot 100 cm-mv voor de afbraak van het lage metselwerkmuurtje rondom de Sint-Leonarduskerk. Plaatselijk zal de verstoringsdiepte echter nog (veel) dieper reiken, voor het aanplanten van de bomen in het park en de aanleg van een gescheiden rioleringsstelsel (DWA- en RWA-leiding). De aanleg van de nieuwe riolering kan daarbij de bodem tot ca. 387 cm-mv verstoren. De breedte van de aanleggleuven varieert daarbij tussen de 1 en 3 m. Bij al deze verstoringsdieptes dient tevens rekening gehouden te worden met een additionele buffer van ca. 50 cm.

Daar de geplande werken in deze zones ca. 40 tot 100 cm-mv, en plaatselijk zelfs tot 387 cm-mv, reiken, is er dan ook **nergens voldoende buffer aanwezig** (+ ca. 50 cm) tussen de geplande werken en de aangetroffen archeologische resten. **Het archeologisch bodemarchief wordt dan ook bedreigd**, wat verder onderzoek over het gehele onderzoeksgebied (8.392,23 m²)² in de vorm van een vlakdekkende **archeologische opgraving** noodzakelijk maakt.

Verder vervolgonderzoek in de vorm van een opgraving maakt het mogelijk de reeds aangetroffen resten in context te plaatsen, de historische bebouwing langs het Laar verder in kaart te brengen, en inzicht te bekomen in de precieze afbakening en fasering van het historische kerkhof. Daarbij kan ook, in combinatie met een fysisch-antropologische studie, inzicht worden verkregen in de demografie van deze dorpsgemeenschap, en een beeld geschetst worden van de levensverwachting, kindersterfte, ziekte- en voedselpatronen, etc. Het kan evenzeer een bijdrage leveren aan de kennis van de ontwikkeling van de gemeente Aartselaar.

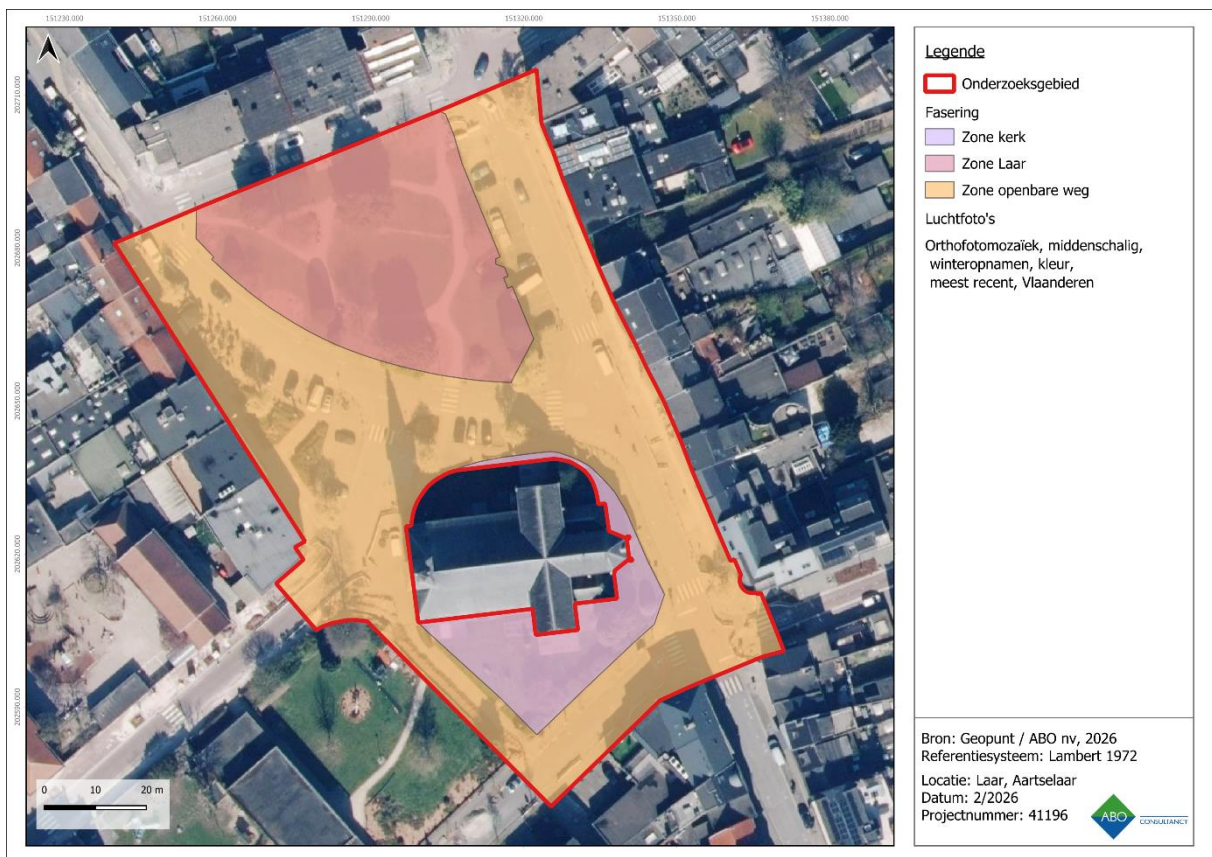
² Exclusief de aangeduide zones rondom de kerk die ontoegankelijk zijn door de aanwezigheid van diverse constructies.

Figuur 4: Overzicht van het advies tot vervolgonderzoek (ABO nv 2025)

3.2 FASERING

Gezien de lokalisering van de opgraving ter hoogte van het dorpscentrum en de openbare weg zal het archeologisch onderzoek gefaseerd verlopen. Daarbij wordt een opdeling gemaakt tussen de opgraving van het park ter hoogte van het Laar, de kerk en de openbare weg (incl. de trottoirs) (Figuur 5). De volgorde waarin deze zullen worden uitgevoerd hangt af van de planning van de werken. Bij het opmaken van deze nota bestond hier echter nog geen duidelijkheid of definitieve planning over. Teneinde een vlotte doorloop van de geplande werken te bevorderen, staan de archeologen daarom voor en tijdens de uitvoering van het archeologisch onderzoek in nauw contact met de opdrachtgever en de aannemer met betrekking tot de planning en de technische aspecten van de uitvoering. Waar mogelijk worden het archeologisch onderzoek en de werken zo dicht mogelijk na elkaar ingepland, zodoende de maatschappelijke hinder voor de omwonenden te beperken. Indien de geplande werken hierom vragen, kunnen de voorgestelde fasen ook nog opgedeeld worden in deelfasen.

Figuur 5: Voorgestelde fasering o.b.v. de gegevens verstrekt door de opdrachtgever, weergegeven op de meest recente luchtfoto

3-3 DOEL EN ONDERZOEKSVRAGEN

De vlakdekkende opgraving heeft als doel om het archeologische bodemarchief maximaal te registreren en te onderzoeken. Het onderzoeksdoel is succesvol bereikt indien onderstaande onderzoeksvragen kunnen beantwoord worden. Het gefundeerd beantwoorden van de vraagstelling is dus het evaluatiecriterium voor de erkend archeoloog of het onderzoeksdoel met succes bereikt werd.

Onderzoeksvragen
1. Sluiten de resultaten van het vooronderzoek aan bij de observaties van de opgraving?
2. Wat is de aard, omvang, datering, en conservatie van de aangetroffen archeologische resten?
3. Hoe is de opbouw van de chronologie van de aanwezige archeologische resten?
4. Welke specifieke activiteiten hebben in het onderzoeksgebied plaatsgevonden? Wat zijn de materiële aanwijzingen hiervoor? Passen deze in de historische context van de locatie?
5. Wat zeggen de aangetroffen vondsten over de welstand, levenswijze, sociale, economische en culturele achtergrond van de bewoners?
6. Levert het organische en anorganische vondstmateriaal nieuwe inzichten inzake ontstaans- en bewoningsgeschiedenis van de site, eventueel ook over de materiële cultuur?
7. Uit welke periode dateren de vondsten? Kan er een functionele interpretatie aan gegeven worden?
8. Zijn de archeologische resten vergelijkbaar met de resten uit de nabije omgeving?
9. Kunnen de aangetroffen muurresten gelinkt worden aan het historisch kaartmateriaal?
10. Kunnen de aangetroffen muurresten gedateerd worden? Wat is de datering van deze resten? Zijn er meerdere fasen van de historische bebouwing langs het Laar aanwezig?
11. Kunnen er oudere fasen van de Sint-Leonarduskerk onderscheiden worden?
12. Zijn er nog resten van de kerkhofmuur aanwezig? Indien ja, zijn hierin meerdere fasen van het kerkhof te onderscheiden?
13. Kan een fasering achterhaald worden in de ruimtelijke afbakening en omvang van de begraafplaats?
14. Zijn er indicaties voor de aanwezigheid van funeraire contexten? Zo ja, hoeveel niveaus zijn te onderscheiden? Wat is de omvang? Komen oversnijdingen voor?
15. Wat zijn de oudste en meest recente dateringen van de begravniveaus?
16. Wat is de begravniveaudensiteit uitgedrukt in minimum aantal individuen per oppervlakte?
17. Is er sprake van een ruimtelijke organisatie van de begraafplaats? Is er sprake van een organisatie op basis van geslacht of leeftijdsgroep?
18. Hoe is de bewaringstoestand en de volledigheid van de skeletten en aanverwante sporen?
19. Welk type begravingen zijn er aangetroffen (bv. begravingen in volle grond, kisten of grafkelders)?
20. Wat waren de fysieke kenmerken van de grafkisten? Werd er systematisch gebruik gemaakt van

Onderzoeksvragen
hetzelfde kisttype of net niet?
21. Gaat het om primaire of secundaire begravingen? Indien er ook sprake is van secundaire begravingen, bestond er een vorm van organisatie (bv. selectie van lange beenderen en schedels)?
22. Zijn er elementen die kunnen wijzen op een begrafenisritueel (bijgiften, kledij, positie van het lichaam,...) en zo wat valt hieruit te concluderen?
23. Welke informatie bieden de botresten inzake het geslacht, de leeftijd, de lichaamslengte en de gezondheid van de verschillende individuen?
24. Welke observaties konden worden gemaakt inzake de positie van het hoofd, lichaam en ledematen van de begraven individuen?
25. Welke pathologische indicatoren konden bij de afzonderlijke individuen worden vastgesteld? Kunnen deze gekoppeld worden aan leeftijdsklasse, geslacht en/of sociale status?
26. Zijn er individuen met trauma's die het gevolg zijn van geweld? In welke mate droeg dit bij tot de doodsoorzaak?
27. Bevinden er zich op het skelet nog restanten van nier- of galstenen, cysten?
28. Bevinden er zich binnen de grafcontext intentioneel begraven gebruiksvoorwerpen?
29. Wat is de aard van de eventuele grafgiften, op welke plaats bevinden deze zich, wat is hun symboliek?
30. In hoeverre kunnen deze vondsten informatie verschaffen over de datering van de begraving?
31. Zijn er binnen de populatie groepen aan te wijzen die als verwantschapsgroepen geïnterpreteerd kunnen worden? Bijvoorbeeld door de wijze van begraven, of de locatie van de graven en de samenstelling naar geslacht en leeftijd?
32. Wat valt er te zeggen over de positie van het hoofd, lichaam en ledematen van de begraven individuen?

3.4 ONDERZOEKSSTRATEGIE EN METHODOLOGIE

Teneinde een vlotte doorloop van de geplande werken te bevorderen, staan de archeologen voor en tijdens de uitvoering van het archeologisch onderzoek in nauw contact met de opdrachtgever en de aannemer met betrekking tot de planning en de technische aspecten van de uitvoering. Waar mogelijk worden het archeologisch onderzoek en de werken zo dicht mogelijk na elkaar ingepland, zodoende de maatschappelijke hinder voor de omwonenden te beperken.

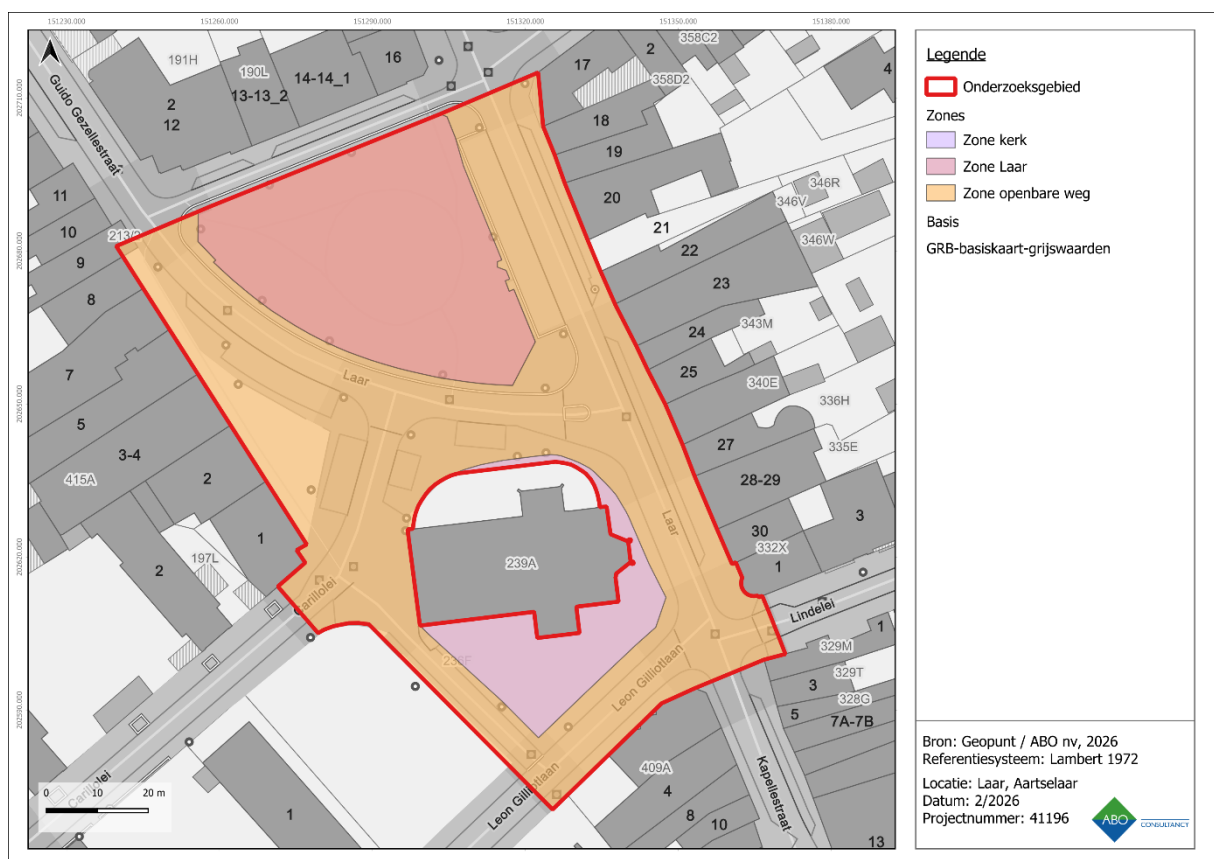
Gezien de lokalisering van de opgraving ter hoogte van het dorpscentrum en de openbare weg zal het archeologisch onderzoek gefaseerd verlopen. Daarbij wordt een opdeling gemaakt tussen de opgraving van het park ter hoogte van het Laar, de kerk en de openbare weg (incl. de trottoirs) (Figuur 5). De volgorde waarin deze zullen worden uitgevoerd hangt af van de planning

van de werken. Bij het opmaken van deze nota bestond hier echter nog geen duidelijkheid of definitieve planning over. Indien de geplande werken hierom vragen, kunnen de voorgestelde fasen ook nog opgedeeld worden in deelfasen.

3.4.1 ZONE KERKHOF

‘Zone kerkhof’ wordt gevormd door de zone binnen de vandaag de dag nog aanwezige kerkhofmuren, op het plan aangeduid als ‘zone kerk’ (Figuur 6). In de praktijk is het mogelijk dat deze zone dient uitgebreid te worden buiten de huidige afbakening, indien er skeletresten buiten de kerkhofmuren worden aangetroffen. Op basis van het vooronderzoek bestaat hier echter nog geen duidelijkheid over. De onderzoeksstrategie die hieronder wordt besproken geldt dan ook voor alle delen van het onderzoeksgebied waar menselijke resten worden aangetroffen, en is niet noodzakelijk beperkt tot de ‘zone kerk’ zoals die staat aangeduid op Figuur 6. Bijgevoegd plan is dan ook indicatief.

De skeletresten die tijdens het vooronderzoek werden aangetroffen lijken in vrij goede staat van bewaring te verkeren. Op basis van de dikte van het kerkhofpakket en de densiteit van de sporen in werkput 2 kan niet worden uitgesloten dat er nog meerdere niveaus van begraving aanwezig zijn. De graven werden daarbij aangetroffen op een diepte tussen 73 en 115 cm-mv.

Figuur 6: Indicatie van de verschillende zones binnen het onderzoeksgebied (ABO nv 2026)

Werkwijze aanleg werkput en vlakken

Daar de opgraving voorafgaand aan de (riolerings)werken dient te gebeuren, is een goed overleg tussen de aannemer, initiatiefnemer en de erkend archeoloog noodzakelijk, zodoende voldoende tijd in de aannemingswerken te voorzien. De opgraving wordt uitgevoerd in fasen (zie 3.2 Fasering). De uitvoering en de organisatie van de opgraving en het archeologisch veldwerk wordt uitgevoerd conform het Programma van Maatregelen en de Code van Goede Praktijk.

De exacte locatie van de werken wordt uitgezet door de aannemer. Waar dit van toepassing is, gebeurt het verwijderen van de verharding in deze zone onder begeleiding van een archeoloog; waarna de sleuven/zones waar de ingrepen plaatselijk dieper zullen zijn, ter hoogte van de rioleringswerken en het aanplanten van nieuwe bomen, of het vlak tot op het relevante archeologische niveau, worden opengelegd.

De diepte van de opgraving wordt bepaald door de diepte en afbakening van de geplande werken, inclusief buffer. Er wordt vlakdekkend opgegraven tot op de moederbodem of tot het niveau waar zich sporen aftekenen binnen de begrenzing van de geplande verstoringen. Vanaf vlak 1 wordt er stratigrafisch verder opgegraven. Indien een spoor zich gedeeltelijk dieper bevindt dan de diepte van de geplande werken (incl. buffer), of in de moederbodem is ingesneden, zal het spoor in zijn totaliteit worden opgegraven en er plaatselijk verdiept worden. In alle gevallen maakt de erkend archeoloog een weloverwogen en gefundeerde beslissing inzake het kennispotentieel van de aangetroffen resten en beslist deze over het al dan niet verder onderzoeken ervan. Alvorens de werken kunnen starten moet de verantwoordelijke erkend archeoloog de zone hebben vrijgegeven.

Er moeten maatregelen genomen worden tegen overlast door regen- en/of grondwater. De maatregelen mogen niet schadelijk zijn voor het bodemarchief. Voorafgaand aan het vlakdekkend onderzoek wordt het peil van de grondwatertafel bepaald. Desgevallend worden de nodige maatregelen genomen zodat de opgraving kwalitatief kan uitgevoerd worden.

Werkwijze opgraving skeletten

De resultaten van het eerder uitgevoerde proefputtenonderzoek laten niet toe om het aantal te verwachten begravingen op een nauwkeurige manier te ramen. Wel is gebleken dat er zich menselijke resten bevinden in de zone rond de kerk. Het aantal inhumaties wordt als hoog ingeschat. Een zeer voorzichtige schatting op basis van het aantal aangetroffen graven tijdens het vooronderzoek en de huidige begrenzing van het kerkhof gaat uit van ca. 180 individuen op 1 niveau. Aangezien de afbakening van het kerkhofareaal niet kon vastgesteld worden in de proefputten en proefsleuven, en er geen duidelijkheid bestaat over hoeveel niveaus aan inhumaties er aanwezig zijn, kan dit aantal echter oplopen. De kans dat er sprake is van meerdere begravingniveaus, mogelijk behorend tot verschillende fasen van gebruik van het kerkhof, is reëel.

Het volledige onderzoeksgebied bedraagt 8.392,23 m². In slechts een deel daarvan worden menselijke resten verwacht. De (bovenste) inhumatiegraven werden aangesneden op een wisselende diepte tussen 78 en 100 cm-mv (14,94-15,16 mTAW) (WP2), 83 en 98 cm-mv (14,87-15,02 mTAW) (WP3) en 73 en 115 cm-mv (14,72-15,14 mTAW) (WP4). Dit niveau wordt aangemerkt als het eerste archeologische niveau. Daar de mogelijkheid bestaat dat een deel van de archeologische resten zich op een diepte bevindt die dieper gaat dan de geplande werken (40 tot 100 cm-mv, plaatselijk tot 387 cm-mv) + buffer van 50 cm kan in desbetreffend geval plaatselijk overgegaan worden tot behoud *in situ*, en dienen de resten niet verder opgegraven te worden aangezien deze niet bedreigd worden door de geplande werken. Dit wordt besproken in het voorgaande hoofdstuk 2.2 **Maatregelen tot behoud in situ**.

Het opgraven van de begravingcontexten gebeurt volgens de CGP, p. 155-156. Elk individueel spoor/graf wordt opgeschaafd en gefotografeerd. Langs de coupelijn, aan weerszijden van het spoor, worden er 2 spijkers geplaatst. Deze worden ingemeten voor op de vlaktekening. Er wordt een foto (zo horizontaal mogelijk) en een detailtekening (schaal 1:10) gemaakt van dit bovenaanzicht.

De registratie van menselijke resten gebeurt met behulp van het meest actuele skeletformulier, zoals beschikbaar gesteld door het agentschap Onroerend Erfgoed. Daarnaast worden de voorschriften uit de Code van Goede Praktijk, met bijzondere aandacht voor hoofdstuk 15.8 en 22.3.2.4, strikt gevolgd. Eveneens worden de recentste versies van het *Afwegingskader omgaan met menselijke resten bij archeologisch onderzoek in Vlaanderen* en de richtlijn over procedures bij de vondst van menselijk skeletmateriaal in acht genomen. Deze documenten bieden duidelijke handvatten voor de besluitvorming omtrent opgraving, registratie, waardering en omgang met menselijke resten. Bij het opstellen van het grafformulier wordt aandacht besteed aan volgende informatie: de mate van verstoring, het soort graf, de afmetingen van de kuil, of de kuil sporen van verbranding vertoont, de afmetingen van de grootste beenderfragmenten (liefst van een deel van de schedel of 1 van de lange beenderen), of er bijgiften zijn en welke, of er resten van de brandstapel aanwezig zijn, de hoeveelheid van de brandstapelresten, de locatie van de crematie ten opzichte van bijgiften en/of brandstapelresten. Om verdere fragmentatie van de beenderresten te vermijden, dient het graf bevochtigd te worden voor de opgraving ervan. Bij inhumatiegraven gebeurt het schoonmaken met aangepast opgravingsmateriaal, zonder schade aan het beendermateriaal te berokkenen. Rechtstreeks contact met sterk zonlicht dient vermeden te worden aangezien de beenderen niet te snel mogen drogen. Er worden per skelet overzichtsfoto's genomen langs hoofd- en voeteinde (zo verticaal mogelijk), alsook detailfoto's van de handen, voeten, hoofd en nekwerfels (na het wegnemen van de onderkaak). Alle skeletten die zich in context en anatomisch verband bevinden en dermate volledig zijn dat ze relevant en waardevol zijn in functie van een eventueel antropologisch en/of paleo-pathologisch vervolgonderzoek, worden geregistreerd en geborgen in kunststof verpakkingen, de resten van de linker- en rechterhand en van de linker- en rechervoet worden elk in een aparte kunststof verpakking bij het skelet bijgehouden. Het hoofd wordt volledig met de schedelinhoud en omringende aarde ingezameld. Het bergen van het

skelet gebeurt dermate dat het uitleggen nadien eenvoudig kan verlopen (links-rechts gescheiden en ook de voornaamste lichaamsdelen gescheiden). Na het bergen van het skelet wordt de grond onder het skelet volledig bemonsterd en uitgezeefd op een zeef met maaswijdte van 2 mm. Skeletmateriaal dat niet meer *in situ* of anatomisch verband ligt, wordt verzameld en beschouwd als losse vondst. Deze selectie en het bergen wordt uitgevoerd onder coördinatie van de begeleidende antropoloog. Er is bij de registratie en berging bijzondere aandacht voor elementen die informatie verschaffen over het fysieke aspect van de funeraire structuren (in volle grond, kisten, grafkelders, grafstenen, ...), aan het begrafenisritueel (ruimtelijke organisatie, bijgiften, positie van het lichaam en ledematen, elementen die kunnen wijzen op een begraafing met kledij of in een lijkwade, balseming (pollenanalyse)...

Bij het aantreffen van menselijke resten aan de rand van het onderzoeksgebied geldt dat de werkzone lokaal moet worden uitgebreid indien een skelet of grafstructuur slechts gedeeltelijk is aangesneden. Dit principe geldt zowel in horizontale richting (begrenzing van het onderzoeksgebied) als verticale richting (verstoringdiepte + buffer). Een volledige registratie is immers alleen mogelijk indien de context in haar geheel bestudeerd kan worden. Indien slechts een extremiteit wordt geraakt (bijvoorbeeld een arm of been), hoeft het skelet in principe niet volledig opgegraven te worden. Wordt daarentegen een substantieel deel van het skelet — met inbegrip van de schedel of de romp — verstoord door de werkzaamheden, dan dient het volledige skelet te worden vrijgelegd. Indien er bij de lokale uitbreiding van de werkzone een nieuw skelet of grafstructuur wordt aangesneden die zich volledig buiten het onderzoeksgebied bevindt, dienen deze niet verder vrijgelegd of opgegraven te worden. In desbetreffend geval dienen er gepaste maatregelen tot behoud *in situ* worden getroffen, door de resten af te dekken met geotextiel. In alle gevallen wordt de fysisch antropoloog betrokken bij deze beslissing. Deze beoordeelt het kennispotentieel van de aangetroffen resten en adviseert over het al dan niet verder onderzoeken ervan.

Gezien de hoge verwachting voor menselijke resten is een fysisch-antropoloog aanwezig tijdens de opgraving. Voorafgaand aan de opgraving wordt een strategie voor opgraving en staalname met de fysisch-antropoloog opgesteld.

3.4.2 ZONE LAAR

‘Zone Laar’ wordt gevormd door het park op het Laar en de openbare weg, op het plan aangeduid als ‘zone Laar’ en ‘zone openbare weg’ (Figuur 6). In de praktijk is het mogelijk dat deze zone dient ingeperkt te worden indien er skeletresten buiten de kerkhofmuren worden aangetroffen, en de zone kerkhof bijgevolg dient uitgebreid te worden. Op basis van het vooronderzoek bestaat hier echter nog geen duidelijkheid over. De onderzoeksstrategie die hieronder wordt besproken geldt dan ook voor alle delen van het onderzoeksgebied waar geen menselijke resten worden aangetroffen. Bijgevoegd plan is dan ook indicatief.

De opgraving dient uitgevoerd te worden conform de Code van Goede Praktijk, hoofdstuk 15 en 16. De afgraving tot het eerste opgravingsvlak gebeurt machinaal met een graafmachine met

platte bak onder toezicht van de veldwerkleider en assistent-archeoloog. De overige verdiepingen gebeuren machinaal, onder begeleiding van de archeologen. De exacte locatie van de werken wordt uitgezet door de aannemer. Waar dit van toepassing is, gebeurt het verwijderen van de verharding in deze zone onder begeleiding van een archeoloog; waarna de sleuven/zones waar de ingrepen plaatselijk dieper zullen zijn, ter hoogte van de rioleringswerken en het aanplanten van nieuwe bomen, of het vlak tot op het relevante archeologische niveau worden opengelegd.

Qua algemene strategie wordt verwezen naar de Code van Goede Praktijk. Hieronder worden een aantal zaken extra belicht.

Opgelegde vlakken mogen niet betreden worden met de kraan en/of ander zwaar materiaal.

Het veldwerk wordt dermate georganiseerd dat er efficiënt en wetenschappelijk verantwoord wordt opgegraven. Er wordt gestreefd naar een maximale afstemming van kranen en grondverzet enerzijds en opgravingsploeg(en) anderzijds.

Het staat de erkend archeoloog vrij om te bepalen of de opgraving zal gebeuren in één of meerdere opgravingsputten. De omvang van iedere put is dusdanig dat er een goed ruimtelijk inzicht is en dat alle plannen naadloos aansluiten tot één overzichtelijk plan van het hele terrein. Wanneer gebouwplattegronden gedeeltelijk buiten het vlak van de aangelegde werkput liggen, dient de werkput uitgebreid te worden om de structuren in één geheel te kunnen onderzoeken. Ook bij het aantreffen van andere plattegronden dient zoveel mogelijk te worden getracht deze in één keer op te graven.

Indien een spoor zich tegen de putwand bevindt wordt het werkputprofiel opgeschoond om de relatie tussen het spoor en de bodemhorizonten te registreren. Er wordt dagelijks voorzien in een volledige opmeting van sporen en werkputten. Dit betekent dat er dagelijks een recent en aangevuld grondplan aanwezig is.

Archeologische sporen worden na profielregistratie en staalname steeds in hun geheel uitgegraven. Kleinere structuren (o.a. greppels en paalkuilen) worden manueel uitgehaald. Diepe grachten en diepe kuilen kunnen machinaal uitgegraven worden. Het machinaal verdiepen gebeurt in lagen van hoogstens 5 cm onder begeleiding van een archeoloog. Vondstmateriaal wordt steeds stratigrafisch of per diepteniveau ingezameld.

Bij het bestuderen van lineaire sporen, dienen voldoende profielen aangelegd te worden. Bijzondere aandacht gaat hierbij naar monsternamen voor natuurwetenschappelijk onderzoek. Ondiepe grachten worden volledig opgegraven waarbij eventuele vondsten geregistreerd worden. Het inzamelen van vondsten gebeurt per grachtsegment zodat een ruimtelijke analyse van de vondstenverspreiding mogelijk is. Bij het aantreffen van diepe en/of omvangrijke grachten (vestinggrachten, walgrachten, ...) wordt een eerste vlak aangelegd en geregistreerd op het niveau waar de insteek zichtbaar wordt. Grondsporen anders dan de gracht worden gecoupeerd en afgewerkt. De vulling van de gracht wordt onder toezicht van de veldwerkleider (machinaal) laagsgewijs (in lagen van hoogstens 5 cm) verwijderd tot de maximale diepte van

de gracht zichtbaar is. Daarbij wordt het vlak systematisch gecontroleerd op vondsten en gescreend met een metaaldetector. Bij het aantreffen van opvallende vondstconcentraties of schijnbaar intacte recipiënten wordt manueel verder gewerkt. Vondsmateriaal wordt steeds stratigrafisch of per diepteniveau ingezameld. Bij het verwijderen van de vulling dient tevens speciale aandacht besteed te worden aan het herkennen en registreren van houten en andere structurele elementen die deel uitmaakten van zowel de bouw als de werking van de gracht. Voorts wordt de nodige aandacht besteed aan restanten van bruggen en bouwwerken die aan de gracht grensden. Op zulke plaatsen worden bijkomende monsters genomen voor natuurwetenschappelijk onderzoek. Indien de onderkant van de gracht niet bereikt kan worden, dient het grachtprofiel aangevuld te worden door middel van boringen om de 50 cm. Hierbij wordt er tot minstens 20 cm in de moederbodem geboord.

Bij het aantreffen van waterputten, beerputten, silo's en/of diepe afvalputten wordt bijzondere aandacht besteed aan de monstername voor natuurwetenschappelijk onderzoek en dateringsonderzoek. Bij het couperen van waterputten wordt er zorg voor gedragen dat de volledige waterput met insteekkuil wordt gecoupeerd, rekening houdend met de wetgeving inzake veiligheid. Indien sprake van een bewaarde bekisting of stenen mantel, dient deze vrijgelegd te worden en in detail te worden geregistreerd. Bij het couperen van beerputten, wordt de coupe op de kleinst mogelijk werkbare oppervlakte gezet opdat men de verschillende lagen goed kan onderscheiden en apart kan volgen. De bewaarde houten of stenen putstructuur zelf dient in detail geregistreerd te worden betreffende de constructiewijze, de situering van het stortgat en een eventuele fasering.

Muurstructuren dienen bijzondere aandacht te krijgen, ook voor monstername en dateringsonderzoek. Ze worden dusdanige wijze onderzocht en geregistreerd dat de constructie, fasering, materiaalgebruik, afwerking en bouwtechniek duidelijk zijn. Wanneer nuttig worden stalen voor natuurwetenschappelijke analyse genomen. Muren worden in detail gedocumenteerd in functie van identificatie van fundering en opgaand muurwerk, bouwnaden en dergelijke meer. Van muren worden enkel de omtrek, bouwnaden en eventuele negatieve indrukken ingetekend. Baksteen- en mergelsteenformaten werden genoteerd. Muren worden in hun geheel en in delen volledig gefotografeerd, frontaal, met overlapping in de foto's. Vloeren worden in detail gedocumenteerd in functie van gebruikssporen en resten van erop of in gebouwde constructies (binnenmuren, doorgangen, negatieve sporen, ...). Vloeren worden minstens in hun geheel gefotografeerd. Bij een vloer met een bepaald patroon worden detailfoto's genomen met schaallat. Een vloer met decoratieve tegels dient in detail te worden ingetekend en gefotografeerd. Deze tegels (ook de niet-decoratieve wanneer ze deel uitmaken van de decoratieve vloer) moeten gerecupereerd worden en krijgen een nummer dat op het detailplan wordt aangeduid. Bij de recuperatie van de tegels worden de nodige conservatiemaatregelen in acht genomen. Alle eco- en artefacten in een vleilaag worden ingezameld.

Aanwezige puinlagen en/of ophogingslagen dienen na registratie opgegraven te worden in lagen van 30 cm. Vondsten, die een betere datering of interpretatie van deze pakketten mogelijk maken, dienen handmatig te worden ingezameld. Uit heterogene puin en/of ophogingspakketten worden enkele diagnostische en/of uitzonderlijke vondsten verzameld.

3.4.3 RANDVOORWAARDEN

Het terrein dient volledig vrij gemaakt te worden vóór de start van de opgraving. Aanwezige grondhopen dienen afgevoerd te worden.

Bijkomend wordt gezorgd dat:

- De opgraving dient uitgevoerd te worden in goede terreinomstandigheden en gunstige weersomstandigheden;
- De leidinggevend archeoloog meldt de aanvang van opgraving tijdig aan de opdrachtgever en het Agentschap Onroerend Erfgoed;
- De erkend archeoloog staat in voor een goede communicatie met de opdrachtgever en het Agentschap Onroerend Erfgoed over de planning en technische aspecten van de uitvoering. De archeologen staan daarbij, teneinde de geplande werken vlot te doen verlopen, ook in nauw contact met de aannemer;
- Er wordt doorlopend een metaaldetector gebruikt;
- Alle inmetingen gebeuren met een GPS-gestuurd en gegeorefereerd inmetingssysteem.

Daarnaast dient rekening gehouden te worden met de aanwezigheid van enkele elementen van **funerair erfgoed** rondom de kerk waar niet aan geraakt mag worden. Deze staan op het impactplan opgenomen als constructie/ontoegankelijk. Het gaat daarbij om enkele graven met bijhorende crypten. Om de integriteit van deze graven te bewaren dient er ook een gepaste buffer te worden aangehouden tijdens de opgraving.

3.4.4 VERWERKING EN RAPPORTAGE

De determinatie van de vondsten gebeurt volgens bestaande en algemeen aanvaarde typologische classificatiesystemen, met verwijzing naar het gehanteerde systeem.

De resultaten van het natuurwetenschappelijk onderzoek worden bestudeerd in relatie tot de contexten waaruit de stalen genomen zijn en de interpretaties die zijn ontstaan tijdens het veldwerk worden bijgesteld.

De rapportage wordt uitgevoerd door de veldwerkleider/erkend archeoloog.

3.4.5 STRATEGIE VOOR STAALNAME EN CONSERVATIE

Waardering

Het is bijzonder moeilijk om in deze fase het aantal en types stalen en analyses in te schatten. De hieronder gepresenteerde waarderingen, analyses en hun aantallen zijn derhalve richtinggevend, het uiteindelijke aantal en het soort analyse kan in functie van de aangetroffen contexten en vraagstelling afwijken. Er worden ook een aantal stalen en analyses voorzien van de meest voorkomende typen voor het geval er oudere sporen worden aangetroffen.

Stalen genomen in het kader van natuurwetenschappelijk onderzoek worden gewaardeerd. Welke stalen worden gewaardeerd wordt beslist door de erkend archeoloog. Op basis van een eerste inschatting van de potentie van het ingezamelde materiaal om de onderzoeksvragen te beantwoorden stelt de erkend archeoloog door middel van een assessment een beargumenteerd waarderingsvoorstel op.

Waardering:

- 10 VH waardering ¹⁴C stalen houtskool (of andere organische fracties zoals bijvoorbeeld verkoolde graankorrels)
- 5 VH waardering pollenstalen
- 10 VH waardering macroresten
- 5 VH mortel- en/of baksteen waardering
- 10 VH waardering hout (dendrochronologie + houtdeterminatie)
- 10 VH waardering botmateriaal in functie van datering
- 180 VH fysisch antropologisch onderzoek (op basis van de hoogste inschatting)
- 5 VH natuursteenanalyse

Analyses

Op basis van de resultaten wordt door de erkend archeoloog een analyseprogramma gemaakt van de stalen die relevant zijn voor het beantwoorden van de onderzoeksvragen.

- 6 VH analyse ¹⁴C stalen houtskool (of andere organische fracties zoals bijvoorbeeld verkoolde graankorrels)
- 3 VH analyse pollenstalen
- 6 VH analyse macroresten
- 3 VH mortel- en/of baksteen analyse
- 6 VH analyse hout (dendrochronologie + houtdeterminatie)

- 6 VH analyse botmateriaal
- 120 VH fysisch antropologisch onderzoek
- 3 VH natuursteenanalyse

Conservatie

Welke vondsten worden geselecteerd voor conservatie wordt beslist door de erkend archeoloog. Deze stelt een eerste degelijk beargumenteerd voorstel op.

- 6 VH conservatie aardewerk
- 6 VH conservatie metaal
- 2 VH conservatie glas
- 3 VH conservatie hout

3.4.6 VOORZIENE AFWIJKINGEN TEN AANZIEN VAN DE CODE VAN GOEDE PRAKTIJK

Er wordt geen afwijking ten aanzien van de Code Goede Praktijk voorzien.

Indien tijdens het veldwerk van de beschreven methoden en technieken wordt afgeweken, wordt dit beschreven en beantwoord in de rapportering.

3.4.7 TIMING EN KOSTPRIJS

De duurtijd en kostprijs van de opgraving is grotendeels afhankelijk van het aantal aangetroffen individuen in het kerkhofareaal. Het is echter niet mogelijk om een correcte inschatting te maken van het aantal verwachte individuen. Het aantal inhumaties wordt als hoog ingeschat. Een zeer voorzichtige schatting op basis van het aantal aangetroffen graven tijdens het vooronderzoek en de huidige begrenzing van het kerkhof gaat uit van ca. 180 individuen op 1 niveau. Aangezien de afbakening van het kerkhofareaal niet kon vastgesteld worden in de proefputten en proefsleuven, en er geen duidelijkheid bestaat over hoeveel niveaus aan inhumaties er aanwezig zijn, kan dit aantal echter oplopen.

Een voorzichtige schatting gaat uit van 40 dagen veldwerk (ca. 15 zone Laar, ca. 25 zone kerkhof) voor een team van 4 archeologen. Het veldwerk wordt uitgevoerd onder leiding van een erkend archeoloog met ervaring op minstens drie projecten op sites met begravingen. De assistent-archeologen hebben minstens 120 werkdagen opgravingservaring, en hebben ervaring op sites met het opgraven van menselijke resten en/of sites met complexere stratigrafie. Het archeologisch team wordt tijdens de volledige looptijd van de opgraving bijgestaan door een fysisch antropoloog.

Indien de omstandigheden dit vereisen, zijn een conservator, materiaaldeskundige en een aardkundige op afroep beschikbaar.

Er dient voor de opgraving rekening gehouden te worden met onderstaande raming:

- Veldwerk: ca. € 117.000
- Rapportage en verwerking: ca. € 32.500
- Natuurwetenschappelijk onderzoek: ca. € 42.500

Deze kostenraming is gebaseerd op het uitvoeren van het archeologisch veldwerk en rapportage, en de aanwezigheid van een fysisch-anthropoloog voor veldwerk, verwerking en rapportage. De kosten voor werfinfrastructuur, kraanwerk, eventuele noodzakelijke bemaling, conservatie en specialisten op afroep en onderzoek van uitzonderlijke contexten maken geen deel uit van deze raming. Deze raming houdt rekening met bovenvermelde inschattingen. Indien er meer skeletten zouden worden aangetroffen dan deze inschatting, dient er per skelet één volle werkdag extra gerekend te worden. Daarbij dient ook rekening gehouden te worden met een aanvullende verwerkings- en rapportagekost.

3.4.8 BEWARING VAN HET ARCHEOLOGISCH ENSEMBLE

Het archeologisch ensemble bestaat uit een geheel van archeologische artefacten en onderzoeksdocumenten. Zowel het digitale als het materiële ensemble zal, conform de CGP, tijdelijk bewaard worden in het depot van de afdeling archeologie van ABO nv. Na het beëindigen van de verwerking en het opleveren van de rapportering, zal het archeologisch ensemble door de erkende archeoloog worden overgedragen aan de eigenaar, het erkende onroerenderfgoeddepot of de door de eigenaar bepaalde andere bewaarplaats (CGP 31.1). Dit zal in onderling overleg met de initiatiefnemer gebeuren.

4 KWALITEITSCONTROLE EN ONDERTEKENING

Naam	Functie	Datum
Patrick Hambach	General Director	23/03/2026
Sam Hertsens	Business Unit Manager	23/03/2026
Jan Coenaerts	Archeoloog/ Kwaliteitsverantwoordelijke	23/03/2026